

Förenklingsförslag: Enklare och billigare tillståndsansökan för växtnärings- och växtskyddsanvändning inom vattenskyddsområden

Idag är det:

- Svårt att göra rätt
- Problem med tillämpning
- Problem med lagstiftning

Förenklingsförslaget

- Bidrar till konkurrenskraft
- Ökar investeringsviljan
- Möjliggör fler arbetstillfällen
- Ger miljönytta
- Kan effektivisera/förbättra anseendet för myndigheter

Vad är problemet?

Det är idag stora olikheter hur jordbrukare som har åkermark inom vattenskyddsområde blir bemötta av tillståndsgivande och tillsynande myndighet beroende på var i landet de har sin verksamhet.

Föreskrifterna för olika vattenskyddsområden skiljer sig åt beroende på jordlagrens beskaffenhet, hur jordlagren har bildats och hur gamla föreskrifterna är. Skillnaderna beror även på om det gäller grundvattentäkter eller ytvattentäkter.

För att få använda växtskyddsmedel och växtnäring inom vattenskyddsområden krävs ofta tillstånd. Jordbruksföretagare upplever att det är otydligt vad som krävs i ansökan om tillstånd och att handläggningstiden ibland är lång.

Besluten om tillstånd att använda gödselmedel eller växtskyddsmedel gäller ofta i flera år. Under denna tid händer det att lantbrukaren byter gröda eller strategi och då finns ett behov av att kunna ändra i befintliga beslut på ett snabbt och enkelt sätt.

Kostnaden för ansökan varierar stort mellan kommuner. I många kommuner bekostas ansökan helt av jordbruksföretaget, och är i vissa fall mycket hög. I andra kommuner bekostas ansökan av den aktör som tar ut vattnet för dricksvattenproduktion.

Varför är det ett problem?

Skydd av produktiv åkermark

Produktiv åkermark är en bristvara på världsplan och i Sverige har vi en tydlig trend att tillgången till åkermark minskar, framför allt i befolkningstäta områden. Åkermark kan inte nyskapas eller återställas. Att kunna bruka vår åkermark och producera livsmedel är viktigt för att uppfylla livsmedelsstrategin.

Likhet inom landet

Det finns inga nationella regler som styr hur bekämpningsmedel eller gödselmedel får användas på åkermark inom vattenskyddsområde, utan detta styrs i de flesta fall av skyddsföreskrifter för de enskilda vattentäkterna. Hav- och vattenmyndigheten har tagit fram vägledningar för inrättande av vattenskyddsområde och för handläggning av ansökningar och beslut.

Vilket underlag som krävs vid en ansökan om tillstånd att använda bekämpningsmedel och/eller växtnäring i vattenskyddsområden skiljer sig ändå åt mellan olika handläggare och kommuner. Det är ibland också svårt att få tillgång till de uppgifter som behövs för en ansökan.

Ansökningstid och kostnad för handläggning

Flera jordbrukare upplever att det är en omfattande process att söka tillstånd. Det behövs mer utbildning eller kontinuerligt stöd, typ helpdesk, för tillsynsmyndigheten för att handläggningen ska bli mer likartad över landet.

En diskussionspunkt är ofta antalet produkter som ingår i ansökan. Då det hela tiden sker förändring av vilka bekämpningsmedel som är tillåtna på den svenska marknaden, och då lantbrukaren behöver kunna välja och behovsanpassa insatserna efter årets situation, blir det ofta ganska långa listor av produkter i en ansökan. Detta är dock inte liktydigt med att alla produkter kommer att användas. Förståelsen för den praktiska verkligheten skulle ibland behöva öka hos handläggare. Likaså förståelsen för att samma aktiva ämne kan ingå i flera produkter och att användningen, till följd av annan lagstiftning, inte kan vara högre än det som maximalt är tillåtet med en enskild produkt.

Tillgång till information om vattenskyddsområden

I Naturvårdsverkets kartverktyg Skyddad natur finns information om var vattenskyddsområden finns och dess totala utbredning. För många vattenskyddsområden kan föreskrifterna fås fram via en länk i kartverktyget. Karta med områdesindelning saknas dock. Ibland har den lokala miljönämnden tillgång till föreskrifter och mer kartmaterial, ibland den kommunala VA-bolaget och ibland länsstyrelsen. Att informationen inte alltid är tydligt kan få till följd att jordbruksföretag riskerar att bedriva verksamhet inom vattenskyddsområden utan att veta om det. Risken bedöms som störst vid arrenden.

I SGU:s Vattentäktsarkivet finns grundläggande information om allmänna anläggningar och större enskilda anläggningar för dricksvattenförsörjning. För att få tillgång till arkivet krävs dock behörighet och inloggning.

Svårighet att göra korrekta körningar i MACRO-DB

Centrum för kemisk bekämpning i miljön, CKB, har tagit fram ett verktyg. MACRO-DB, för den riskbedömning som i regel behövs inför en ansökan om kemisk bekämpning inom ett vattenskyddsområde. I verktyget simuleras risken för att det aktiva ämnet i växtskyddsmedlet transporteras ned genom en 2 meter djup jordprofil, i en halt som överstiger gränsvärdet för dricksvattenkvalitet. Simuleringen kan göras på två sätt. Steg 1 är en webb-applikation där produkt, dos, tidpunkt och geografiskt område anges och därefter jämförs mot en databas av resultat från ett stort antal simuleringar under värsta-falls-förhållanden. Om resultatet i steg 1 visar att risken inte är försumbar hänvisas man idag till att göra simuleringen i det mer omfattande datorprogrammet. Detta program tar lång tid att köra och det finns vissa steg som kan göra det svårt att göra rätt. Bland annat är det mycket viktigt att modermaterialet för jorden bedöms rätt. Uppgifter om modermaterial finns i SGU:s karttjänst men det är inte självklart hur kartbladen hittas och hur de ska tolkas. Vattenskyddsområdets utbredning är inte alltid lätt att se i kartverktyget. Ett utvecklingsarbete pågår just nu där en ny mer detaljerad webb-applikation utvecklas, som kommer att ersätta simulering i själva datormodellen. Målet med utvecklingsarbetet har varit att göra det enklare men ändå behålla möjligheten att få en platsspecifik riskvärdering. Den nya webb-applikationen planeras att lanseras hösten 2022.

Väldigt olika krav avseende växtnäring

Avseende användning av växtnäring är det stor skillnad mellan vattenskyddsområden. I vissa vattenskyddsområden ställs det stränga krav på utlakningsberäkningar. Inom andra finns skyddsföreskrifter kring gödsling. Ibland finns skyddsföreskrifter som rekommenderar att man undviker, eller i vissa fall förbjuder, odling av vissa grödor. Det är inte alltid tydlig vad målet med föreskrifterna är. Om avsikten exempelvis är att begränsa nitrathalten i råvattnet borde detta framgå i föreskrifterna. Det borde också gå att få fram aktuella data avseende uppmätta nitrathalter.

De olika bakgrundskraven som ställs innebär olika kostnader för den som ansöker. Exempelvis har lantbrukare i regel inte tillgång till verktyg för att beräkna utlakning utan detta kräver oftast konsulthjälp, vilket medför en kostnad för jordbruksföretaget.

Otydliga beslut

Ofta ges beslut för användande av bekämpningsmedel och växtnäring för flera år, ofta tre-fem år. I ansökan beskriver lantbrukaren vilka grödor som denne planerar att odla, samt hur och om de ska gödslas och vilka bekämpningsmedel som kan vara aktuella. I vissa fall utformas besluten ganska allmänt och de detaljerade listorna med bekämpningsmedel och doser finns inte alltid med. Det kan då bli otydligt vilka preparat och doser som får användas. De produkter och doser som beslutet fattats utifrån bör alltid följa med beslutet, t.ex. som en bilaga.

Hur omfattande är problemet?

Det saknas uppgifter om hur många lantbruksföretag som har mark inom vattenskyddsområden. Därtill hanteras frågan olika i olika delar av landet

Vad är målet?

- Trygga både livsmedelsproduktionen och dricksvattenuttaget.
- Enkla och snabba beslutsvägar för beslut om vad som får göras inom vattenskyddsområden.
- Likheter i landet.
- Förtydliga vem som bär kostnaden för ansökan.

Nollalternativ

Fortsatt svåra och dyra ansökningsförfarande för jordbruksföretag.

Fortsatt olikheter inom landet avseende kostnader för handläggning av tillståndsansökan.

Alternativa lösningar

Stöd vid ansökan och tillståndsgivningen

Help-desk på Hav- och vattenmyndigheten, som kan svara på frågor från lantbruksföretag och handläggare. Behovet är störst under perioden december till mars då de flesta ansökningar görs.

Kostnaden för ansökan om tillstånd i vattenskyddsområde bör bekostas av den som tar ut vatten

Avgifter för handläggning av tillståndsansökan att använda bekämpningsmedel och växtnäring inom vattenskyddsområde bör belasta den som nyttjar vattentäkten. Vattenverksamheten har i de flesta fall tillkommit efter jordbruksverksamheten och vattenskyddsområdet inskränker därför på jordbruksföretagandet. Inom vissa vattenskyddsområden är det idag den som tar ut vatten som bekostar ansökan medan det i de flesta fall är det jordbruksföretaget som ansöker.

Det bör också utredas om kostnaden för att upprätta en ansökan, vilket ofta kräver konsulthjälp för exempelvis riskvärdering av växtskyddsmedel i MACRO-DB, enbart ska belasta jordbruksföretaget som ansöker.

Underlätta arbetet med ansökan

Samla samtliga föreskrifter på ett ställe tillsammans med kartmaterial med uppgift om modermaterial för aktuellt område.

Beslutens längd och möjlighet att komplettera ett beslut

Det är viktigt med fleråriga beslut för att kunna planera jordbruksproduktionen, då växtodling alltid innebär att man odlar grödor i en flerårig växtföljd.

Däremot sker det årliga förändringar avseende vilka bekämpningsmedel som är tillåtna i Sverige. Det förbjuds och kommer nya preparat varje år. Det bör därför vara lätt att komplettera ett befintligt beslut med nya bekämpningsmedel om de är bättre, till exempel mer effektiva så det går att använda lägre dos eller har en mindre negativ påverkan på miljön. Lantbrukarna ges då möjlighet att använda produktvalsprincipen.

Det bör vara lätt att byta gröda på ett skifte eller flytta om grödor i växtföljden.

Ansökningsblanketter

Tydliga ansökningsblanketter som visar vad som krävs för att ansöka.
Blanketter bör vara nationella för likabehandling mellan kommuner och län.

Regelverk

Föreskrifter för vattenskyddsområde

Föreskrifter för varje enskilt vattenskyddsområde. Landets vattenskyddsområden har olika åldrar på föreskrifter och det finns även vattentäkter utan föreskrifter.

Lagstöd för att skapa vattenskyddsområde

7 kap. 21 § Miljöbalken ger Länsstyrelsen eller kommunen möjlighet att förklara ett mark- eller vattenområde vattenskyddsområde.

7 kap 22 § miljöbalken ger kommunen eller länsstyrelsen möjlighet att meddela föreskrifter för vattenskyddsområdet.

Det finns vattenskyddsområden som upprättats före Miljöbalkens tillblivelse, alltså enligt äldre vattenlag

Stöd för att fatta beslut finns:

Vägledning om inrättande och förvaltning av vattenskyddsområden, Rapport 2021:4, Hav och Vatten myndigheten.

Hantering av gödsel inom vattenskyddsområde för grundvattentäkt, vägledning kring riskbedömning och regeltillämpning med avseende på risk för läckage av nitrat till grundvattnet, Rapport 2019:26, Hav och Vatten myndigheten.

Tillstånd till användning av bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden, vägledning för prövningen, Rapport 2016:7, Hav och Vatten myndigheten.

Kontaktperson

Louise Zetterholm, Hushållningssällskapet Halland
E-post: infohalland@hushallningssallskapet.se
Telefon: 035-465 00

LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND

Hushållnings
sällskapet

